

ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების დეფინიციის ზოგიერთი საკითხისათვის

ფუნქციურზმნიანი შესიტყვება გერმანულ ენაში წარმოადგენს ზმნური სემანტიკის მქონე კონსტრუქციას, რომელიც სახელადი და ზმნური ნაწილებისგან შედგება და ფუნქციურად შემასმენელია.

მიუხედავად ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების შესწავლის უკვე თითქმის 60-წლიანი ტრადიციისა გერმანულ ენათმეცნიერებაში, აღნიშნული ენობრივი მოვლენის კვლევა კვლავ აქტიურად მიმდინარეობს. დღემდე წინააღმდეგობრივია პოზიციები არსებით საკითხებთან დაკავშირებით. ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებათა ზუსტი, ერთმნიშვნელოვანი დეფინიციის და საზღვრების დადგენის სირთულე დიდწილად იმასთანაა დაკავშირებული, რომ ისინი წარმოადგენენ შუალედურ საფეხურს თავისუფალ შესიტყვებებს და ფრაზეოლოგიზმებს (იდიომებს) შორის.

მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებებთან დაკავშირებული ტერმინოლოგიური მრავალფეროვნება.

ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების დეფინიციისას ხაზი ესმება შესიტყვებათა სტრუქტურულ (ფორმალურ), სემანტიკურ და ფუნქციურ (სინტაქსურ) ნიშნებს. ეს სამივე კრიტერიუმი გვხვდება სხვადასხვა ენათმეცნიერის მიერ შემოთავაზებულ დეფინიციებში.

შესიტყვების გასაგებად მთავარია იმ ფუნქციათა გადანაწილების აღქმა, რომლებიც დამახასიათებელია მისი შემადგენელი კომპონენტებისთვის (გრამატიკული და სემანტიკური ფუნქცია).

კარლჰაინც დანიელსი, რომელიც შესიტყვებებს უწოდებს *Nominale Umschreibungen* (სახელადი პერიფრაზები), ხაზს უსვამს მათ სტრუქტურულ და სემანტიკურ თავისებურებებს. მეცნიერის მოსაზრებით, სახელადი პერიფრაზების ზოგადი ნიშანი სახელის ზმნასთან დაკავშირებაა (სტრუქტურული თავისებურება), ამგვარი შენაერთი აღნიშნავს ზმნურ ქმედებას ან მის შედეგს, ვითარებას ან თვისებას (სემანტიკური თავისებურება): „Als allgemeines äußeres Merkmal nominaler Umschreibungen gilt die Koppelung eines Substantivs mit einem Verbum. Substantiv und Verb stehen zusammen für einen Verbalvorgang (Typ: Frage stellen) oder dessen Ergebnis (Typ: Ordnung schaffen), für einen Zustand (Typ: in Aufregung sein) oder eine Eigenschaft (Typ: Fähigkeiten haben) [Daniels 1963: 15]. რადგანაც არსებითი სახელი და ზმნა შინაარსის ერთიანობას წარმოადგენენ, მთელი შესიტყვება ხშირად იცვლება მარტივი ზმნით ან ზედსართავი სახელით და კოპულით: „Da Substantiv und Verb für eine Inhaltseinheit stehen, ist die ganze Umschreibung oft durch ein einfaches Verb oder Adjektiv ersetzbar“ [5: 15]:

Frage stellen _ fragen, Ordnung schaffen – ordnen, in Aufregung sein _ sich aufregen, Fähigkeiten haben _ fähig (befähigt sein), Bearbeitung finden _ bearbeitet werden, zur Durchführung bringen _ durchführen და ა.შ.

თუმცა მეცნიერი იქვე შენიშნავს, რომ გასათვალისწინებელია ასევე გარკვეული შინაარსობრივი განსხვავებები, რომლებიც ამ შეცვლის შემდეგად იკვეთება.

დუდენის გრამატიკის განმარტებაში სინტაქსურ-სემანტიკურ კრიტერიუმებთან ერთად ყურადღება გამახვილებულია შესიტყვების კომპონენტებზე ფუნქციათა გადანაწილებაზე: სახელადი კომპონენტი შინაარსზეა პასუხისმგებელი, ხოლო ზმნური კომპონენტი მთელ შესიტყვებას იმ თვისებებს ანიჭებს, რის გამოც მას შემასმენლად ფუნქციონირება შეუძლია: „Das Funktionsverbgefüge bildet eine Einheit, die, einem einfachen Vollverb entstprechend, als Prädikat im Satz dienen kann. Dabei bildet das Verbalsubstantiv den sachverhaltsbeschreibenden lexikalischen Kern, während das Funktionsverb als Träger der verbalen Morphologie allgemeine verbale Bedeutungsaspekte ausdrückt“ [6: 424].

ჰენიგ ბრინკმანი განასხვავებს სახელადი კომპონენტის სემანტიკურ (Inhaltswert) და ზმნის სინტაქსურ (Satzwert) „ღირებულებას“: „In der nominalen Umschreibung sind diese beiden Funktionen deutlich getrennt: der Inhaltswert kommt dem Substantiv zu, der Satzwert dem Verb mit seiner Personalform“ [შდრ. 5: 16].

კარლა გუთმახერის აზრით, ფუნქციური ზმნები თავიანთი ზოგადი სემებით სიტყვათწარმოებით მორფემებს ემსგავსებიან, რამდენადაც ისინი კარგავენ სემანტიკურ ტევადობას და ინარჩუნებენ მეტწილად მორფოლოგიურ-სინტაქსურ ნიშნებს [9].

ჰელმუთ გლუკის და მიხაელ რიოდელის ენათმეცნიერულ ლექსიკონში ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების განმარტებისას ხაზი ესმება ერთი მხრივ, ფუნქციათა გადანაწილებას შესიტყვების კომპონენტებზე, მეორე მხრივ, შესიტყვების სტრუქტურულ და სემანტიკურ ნიშნებს. აღნიშნული დეფინიციის მიხედვით, ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებები წარმოადგენენ ფრაზეოლოგიზმებს, რომელთა მნიშვნელობის რეკონსტრუირება მათი ცალკეული შემადგენელი ნაწილების (კომპონენტების) მნიშვნელობებიდან არის შესაძლებელი. ამასთან, ზმნა დამხმარე ზმნის ან კოპულას მსგავსად პრედიკაციას ემსახურება (კილოს, გვარის, გრამატიკული კატეგორიების გამომხატველია). შესიტყვების მნიშვნელობა შეესაბამება მასში შემავალი სახელადი კომპონენტის ლექსიკურ მნიშვნელობას, ხოლო ფუნქციური ზმნის მნიშვნელობა „გახუნებულია“ [8: 217].

ჰეტერ ფონ პოლენცი შემდეგნაირად ხსნის შესიტყვების წარმოქმნის მექანიზმს შესიტყვების *in Erwägung ziehen* მაგალითზე: „Der Vorgangsbegriff *erwägen* wird also aufgespalten in zwei Glieder: Das Nomen actionis *Erwägung* und das Ersatzverbum *ziehen*; beide Glieder werden durch die Proposition *in* zusammengefügt: *in Erwägung ziehen*. Diese Ersatzverben (bringen, gelangen, kommen, stellen, ziehen u. a.) verlieren dabei ihre eigentliche, konkrete Bedeutung.“ შემდეგ კი მოჰყავს შემდეგი მაგალითი: „Wenn es heißt: *Die Maschine wird elektronisch zur Abschaltung gebracht*, dann soll uner *gebracht* keineswegs der konkrete Vorgang des *Tragens, Fortbewegens* verstanden werden, den das Verbum *bringen* normalerweise bezeichnet. Diese Verben werden hier anders verwendet: man braucht sie noch für rein formale Funktionen des Satzbaus, sie werden als *Funktionsverben* verbraucht“ [16: 11].

ჰადუმონდ ბუსმანის ენათმეცნიერული ლექსიკონი ასევე საინტერესოდ გადმოსცემს ფუნქციურზმნიანი შესიტყვების წარმოქმნის მექანიზმს შესიტყვების *zur Aufführung bringen* მაგალითზე. ამ შესიტყვების ზმნური მნიშვნელობა (*aufführen*) ნომინალიზაციის შედეგად აბსტრაქტულ არსებით სახელად *Aufführung* გადაიქცევა, სუსტი სემანტიკის ზმნა კი დამხმარე ზმნის ფუნქციით უკავშირდება ქვემდებარესა და წინდებულის ფრაზას [4: 260]. რა თქმა უნდა, ფუნქციურზმნიანი შესიტყვების წარმოქმნის მექანიზმის ამგვარი ახსნა მეტად ზოგად

ხასიათს ატარებს და ამ განმარტებაში ბევრი რამ დასაზუსტებელია, კერძოდ – წინდებულისანი ფრაზის, როგორც დამატების სტატუსი, ასევე ის, თუ რამდენად სუსტდება ზმნის სემანტიკა. გარდა ამისა, არა მხოლოდ წინდებულისანი ფრაზა შეიძლება იყოს ფუნქციურზმნიანი შესიტყვების სახელადი კომპონენტი. თუმცა შესიტყვებათა წარმოქმნის მექანიზმის ამგვარი ახსნა წარმოდგენას გვიქმნის თავად პროცესზე.

ამგვარად, ფუნქციურზმნიან შესიტყვებაში ფუნქციური ზმნა და სახელადი კომპონენტი ქმნიან სემანტიკურ მთლიანობას ისე, რომ ერთი არ არსებობს მეორეს გარეშე. ეს სემანტიკური ერთიანობა ჩნდება იმაშიც, რომ შესიტყვების ჩანაცვლება შეიძლება სრულმნიშვნელოვანი ზმნით ან კოპულასა და ზედსართავი სახელის ერთიანობით. სახელადი ნაწილი არის ნაზმნარი ან ზედსართავისგან ნაწარმოები აბსტრაქტული არსებითი სახელი, უმეტეს შემთხვევაში მისი ერთ-ერთი სახეობაა – მოქმედების გამომხატველი სახელი (Nomen actionis). ის შესიტყვების იმ ცნებით შინაარსს, რასაც გამოხატავს სუბსტიტუციისას საბაზისო ზმნა ან ზედსართავი სახელი შეიცავს. არსებითი სახელი მოიცავს მოქმედების, მდგომარეობის და თვისებების აღმნიშვნელ ცნებებს. სახელადი კომპონენტი ხდება მოქმედების შინაარსის ფაქტობრივი მატარებელი:

ა) *Das Theater brachte das Stück zur Aufführung = Das Theater führte das Stück auf.*

Er brachte die Papiere in Ordnung = Er ordnete die Papiere.

ბ) *Er kommt in Verlegenheit = Er wird verlegen.*

Peter kam in Wut = Peter wurde wütend. [შდრ. 11: 274]

ფუნქციური ზმნა სხვა კონტექსტში სრულმნიშვნელოვან ზმნად ფუნქციონირებს, მას, როგორც ფუნქციურ ზმნას თავისი სემანტიკა მნიშვნელოვანწილად დაკარგული აქვს, მისი ცნებითი შინაარსი გაბუნდოვანებულია:

Er bringt die Kreide zur Tafel. (სრულმნიშვნელოვანი ზმნა)

Er bringt das Stück zur Aufführung. (ფუნქციური ზმნა) [შდრ. 11: 274]

პირველ წინადადებაში ზმნას აქვს ადგილის ცვლილების მნიშვნელობა, მეორეში კი – არა.

ფუნქციურზმნიან შესიტყვებებს ახასიათებს ორი მნიშვნელოვანი თავისებურება:

ა) ერთი მხრივ, არ ხდება ფუნქციური ზმნის სხვა, მნიშვნელობით ახლო მდგომი ზმნით სუბსტიტუცია:

Er setzte das Kind ins Schrecken. (ფუნქციური ზმნა)

**Er legte / stellte / führte / begleitete das Kind ins Schrecken. [შდრ. 11: 274]*

სუბსტიტუცია შესაძლებელია სრულმნიშვნელოვანი ზმნის შემთხვევაში:

Er setzte das Kind in den Wagen. (სრულმნიშვნელოვანი ზმნა)

Er legte / stellte / führte / begleitete das Kind in den Wagen.

ბ) მეორე მხრივ, შესიტყვების შიგნით როგორც ფუნქციური ზმნა, ასევე სახელადი კომპონენტი ფიქსირდება კომუტაციურ რიგებში:

ა) *in Abhängigkeit bringen / halten / kommen / gelangen / geraten / sein...*

ბ) *zur Aufführung / zum Abschluss / ums Leben / zur Sprache / zum Halten / in Verlegenheit / in Ordnung / zum Ausdruck / zur Verzweiflung / zur Ruhe / zur Anwendung / zu Ende / zur Verwirrung / zum Einsturz / zur Kenntnis / ... bringen [შდრ. 11: 276]*

ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებები ქმნიან სისტემურ, მაგრამ ჰეტეროგენულ კლასს, რომელიც სტრუქტურულად და სემანტიკურად მრავალ განსხვავებულ შესიტყვებას აერთიანებს. ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების დეფინიცია უკავშირდება იმ კრიტერიუმთა

დადგენას, რომლებსაც უნდა შეესაბამებოდნენ შესიტყვებები. თუმცა მიუხედავად თითქმის 60-წლიანი ინტენსიური კვლევის შემდეგაც არ არის ბოლომდე ცხადი, რომელი ნიშნებით უნდა მოხდეს შესიტყვებათა დეფინიცია, რომელი ენობრივი ერთეულები უნდა ჩაითვალოს შესიტყვებებად.

მნიშვნელოვანია ამ თვალსაზრისით გერჰარდ ჰელბიგის მიერ შემოთავაზებული 16 კრიტერიუმი შესიტყვებათა დადგენისთვის, რომელთაც თავად მეცნიერი უწოდებს *operationelle Kriterien zur Ermittlung der Funktionsverbgefüge* [11: 278]. მეცნიერმა თვითონ შეაფასა კრიტერიუმების მოქმედების საზღვრები და აღნიშნა, რომ ეს კრიტერიუმები ერთმანეთთან კავშირშია, მაგრამ მათი ქმედითობა მაინც შეზღუდულია. ისინი არ შეესაბამებიან უკლებლივ ყველა შესიტყვებას. ამიტომ შესიტყვებათა დეფინიციისა და ამ კლასის საზღვრების დადგენისთვის კრიტერიუმების გამოყენება არ იძლევა ერთიან სურათს. ეს კრიტერიუმები არ არიან განლაგებული ერთ დონეზე: ზოგიერთი წარმოადგენს ზოგადად შესიტყვებათა არსს, სხვები ხაზს უსვამენ შესიტყვებათა სემანტიკურ და სინტაქსურ თავისებურებებს, ნაწილი მორფოლოგიურ შეზღუდვებს ცხადყოფს, ან შესიტყვებათა მოდიფიცირების შესაძლებლობებს აჩვენებს, რამდენიმე კი – წიადადებაში შესიტყვებათა კომპონენტების განლაგებას ან ვალენტურ თვისებებს აღწერს. რამდენადაც ეს კრიტერიუმები განხვავდებიან, ისინი წარმოადგენენ თავისებურებათა ნაკრებს, ინდიკატორებს იმისათვის, რომ დადგინდეს ფუნქციურ ზმნასა და სახელად კომპონენტს შორის მჭიდრო სემანტიკური კავშირი. ფუნქციური ზმნისა და სახელადი კომპონენტის ერთობა ლექსიკალიზებულია. ამასთან, მთლიანი შესიტყვების ლექსიკალიზაცია პროპორციულადაა დაკავშირებული ფუნქციური ზმნის გრამატიკალიზაციასთან [11: 278]. ამის შესაბამისად გერჰარდ ჰელბიგმა განასხვავა „ნამდვილი“ (ლექსიკალიზებული) და „არანამდვილი“ (არალექსიკალიზებული) შესიტყვებები (*eigentliche, lexikalisierte*), (*uneigentlichen, nicht-lexikalisierte*). „ნამდვილი“ შესიტყვებები ამჟღავნებენ სიმყარის მაღალ ხარისხს და აკმაყოფილებენ ჰელბიგისეული 16 კრიტერიუმიდან მეტს, „არანამდვილები“ – ნაკლებს. განსხვავებები ამ ორ ჯგუფს შორის გარდამავალია.

აღან კამბერის აზრით, რადგან შესიტყვებათა კლასის საზღვრები არამკაფიოა, რთულია იმის გადაწყვეტა, რა შემთხვევაშია არის სინტაგმა ჭეშმარიტი ფუნქციურზმნიანი შესიტყვება. მისთვის მკაფიო კრიტერიუმთა სისტემა პრობლემატურია. ამიტომ, მეცნიერის აზრით, შესიტყვებები არ უნდა შეიზღუდოს მკაცრი კატეგორიებით, არამედ უნდა გაანალიზდეს პროტოტიპების თეორიის მიხედვით: უნდა გამოვიდეთ ენობრივი რეალობიდან და აღვივქვათ შესიტყვებების კლასი ისეთ სინტაგმათა ნაკრებად, რომლებიც საერთო სემანტიკურ და სინტაქსურ ნიშნებს ავლენენ. ამის განსახორციელებლად აღან კამბერის აზრით საჭიროა უფრო მოქნილი თეორიული ჩარჩო. იგი აყენებს ე. წ. „სიმრავლეთა თანაკვეთის“ (*umrahmre Schnittmenge*) იდეას. ეს მეთოდი იძლევა საშუალებას, რომ სინტაგმები რეპრეზენტაციულობის ხარისხის მიხედვით მიესადაგოს შესიტყვებათა კლასს.

აღან კამბერი ადგენს საბაზისო კრიტერიუმს, ესაა ზმნის მნიშვნელობის დაკარგვა, *Bedeutungsverlust des Verbs* (კრიტერიუმი ა). თუ ეს კრიტერიუმი არ გვაქვს, მაშინ არ გვაქვს არც ფუნქციურზმნიანი შესიტყვება. ამ საბაზისო კრიტერიუმის გვერდით კამბერის მოდელში შესაძლებელია განვიხილოთ სხვა კრიტერიუმებიც, რომლებსაც შევითხვების სახე აქვს და მათზე პასუხი ყოველთვის დადებითი არ არის, ეს შევითხვებია:

– Ist das Substantiv ein Verbalabstraktum oder nicht? (კრიტერიუმი ბ)

– Ist das Verb ein Bewegungs- bzw. Zustandsverb oder nicht? (კრიტერიუმი გ)

_ Enthält das Syntagma eine Präpositionalgruppe oder nicht? (კრიტერიუმი დ) [Kamber 2008: 21-22)

ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების აღსანიშნავად გერმანულ ენათმეცნიერებაში სხვადასხვა ტერმინია დაფიქსირებული.

ტერმინი „ფუნქციური ზმნა“ (Funktionsverb, შემოკლებული ვერსიით: FV) პირველად პეტერ ფონ პოლენცმა გამოიყენა 1963 წელს [16]. მანამდე ჰერბერტ კოლბმა, რომელიც კაუზატიურ შესიტყვებებს იკვლევდა, მათში შემავალი ზმნის აღსანიშნავად გამოიყენა იგივე ტერმინი („ფუნქციური ზმნა“), მხოლოდ ფორმით Funktionsverbium [15], ხოლო ტერმინს „ფუნქციურზმნიანი შესიტყვება“ (Funktionsverbgefüge) იყენებს პირველად 1968 წელს ბერნარდ ენგელენი [7]. ამის შემდეგ ამ ტერმინებს მრავალი მეცნიერის ნაშრომებში ვხვდებით.

შიდლერმა ითქვას, რომ თანამედროვე გერმანისტიკულ ლინგვისტიკაში ბერნარდ ენგელენის მიერ შემოთავაზებული ტერმინი დამკვიდრდა. (Funktionsverbgefüge, შემოკლებული ვერსიით: FVG) ინტენსიურად გამოიყენება უკანასკნელი წლების ენათმეცნიერულ შრომებში. იგივე ტერმინი გვხვდება ბოლო დროის გრამატიკებშიც. ტერმინის Funktionsverbgefüge პრიორიტეტულობას მოწმობს ის ფაქტიც, რომ ლინგვისტიკურ ლექსიკონებში ეს აღნიშვნა არის წარმოდგენილი.

გვხვდება ტერმინი Funktionsverbfügung (მაგალითად, ჰანს იურგენ ჰერინგერითან, გიუნთერ შტარკესთან). პეტერ ფონ პოლენცი ფუნქციური ზმნისა და არსებითი სახელისაგან შემდგარი სიტყვათშენაერთების აღსანიშნავად იყენებდა ტერმინს Funktionsverbformel [Polenz 1963]. ამ სახელწოდებაში კომპონენტი Formel (ფორმულა) მიანიშნებს შესიტყვების წარმოქმნის ზოგად კანონზომიერებაზე, რაც ახალი კონკრეტული ერთეულის წარმოქმნის საფუძველი შეიძლება გახდეს. მეცნიერმა ამ ტერმინით ხაზი გაუსვა შენაერთის პროდუქტიულობას და გარკვეული წესების დაცვით მოცემული კლასის მუდმივი გაფართოების პერსპექტივას. თუმცა კარლჰაინც დანიელსის აზრით პოლენცისეული ტერმინი Funktionsverbformel არ არის მისაღები, რადგან საქმე გვაქვს არა ფორმულებთან, ე. ი. გაქვავებულ კავშირებთან, არამედ გერმანული ენის გრამატიკული სტრუქტურირების შესაძლებლობასთან, რაც მაღალ დონეზეა სისტემატიზებული [5].

სამივე ტერმინში: Funktionsverbgefüge, Funktionsverbfügung da Funktionsverbformel ჩანს შესიტყვების უმნიშვნელოვანესი ნიშნები: ის შენაერთია, შესიტყვებაა და შედგება სულ მცირე ორი კომპონენტისგან, რომელთაგან ერთი ფუნქციური ზმნაა. ეს ტერმინები შესიტყვების აგებულების გარდა კიდევ ერთ მნიშვნელოვან მომენტზე მიუთითებენ. მიუხედავად იმისა, რომ ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებაში სემანტიკური დატვირთვა სახელად კომპონენტზე მოდის, იმ მეცნიერთათვის, ვინც ამ ტერმინებს ანიჭებს უპირატესობას, შესიტყვების ზოგად, სისტემურ ხასიათს სწორედ ფუნქციური ზმნა ქმნის.

ლინგვისტიკურ ლექსიკონებსა და სტილისტიკის სახელმძღვანელოებში ვხვდებით სხვა, სინონიმურ ტერმინს Streckform. ამ ტერმინის წარმოშობა უფრო ნორმატიული სტილისტიკის პერსპექტივიდან აიხსნება და უმეტესად ძველ სამეცნიერო ლიტერატურაში ფიქსირდება (მაგალითად, ვერონიკა შმიდტთან, ბორის აბრამოვთან). ვერონიკა შმიდტი ხსმის ენობრივი მოვლენის არსს და მიაჩნია, რომ იგი წარმოქმნილია სრულმნიშვნელოვანი ზმნის „გაწელების“ საფუძველზე: „Die Streckformen entsteht dadurch, daß ein vollbedeutendes Verb zu einer nominalen Fügung gestreckt wird“ [შდრ. 18]. ამგვარად, Streckformen შეიცავს მინიშნებას რაღაც მოუხერხებელ ფორმაზე, და გულისხმობს იმასაც, რომ იგივე მნიშვნელობა მარტივი ზმნითაც შეიძლება გამოიხატოს.

ზოგიერთი მეცნიერი დასაშვებად თვლის როგორც ტერმინს Funktionsverbgefüge, ისე ტერმინს Streckform. მაგალითად, კარლ ერის ჰაიდოლოფის გრამატიკაში აღნიშვნა Streckform გამოყენება, თუმცა გრამატიკის ავტორები ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების გამოყენებას დადებითად აფასებენ.

გვხვდება იმის ცდებიც, რომ დადგინდეს განსხვავება ამ ორ ტერმინს შორის. არსებობს მოსაზრება, რომ Streckform უფრო ტევადია, ვიდრე Funktionsverbgefüge, თუმცა საპირისპიროდ ამისა, ამ განსხვავებას არ იზიარებს ყველა ავტორი. მაგალითად, გიუნთერ შტარკეს აზრით, თუ მაინცდამაინც უნდა მოხდეს განსხვავების დაფიქსირება ტერმინებს Streckform და Funktionsverbgefüge შორის, მაშინ Streckform პირველ რიგში იმ შესიტყვებებს უნდა დაუკავშირდეს, რომლებშიც არ ფიქსირდება შესაბამისი მარტივი ზმნისაგან განსხვავებული სემანტიკური კომპონენტები, ეს კი უპირველეს ყოვლისა ისეთ შესიტყვებებს უნდა ეხებოდეს, სადაც სახელადი კომპონენტი აკუზატივში მდგომი არსებითი სახელია [შდრ. 18: 15].

იმის ცდა, რომ ეს ორი ტერმინი და მათი მოხმარების სფეროები გამოიჯნულიყო, ამო აღმოჩნდა. ვერ დამკვიდრდა განსხვავება ტერმინებს Funktionsverbgefüge და Streckform შორის და ისინი ერთხანს პარალელურ, სინონიმურ აღნიშვნებად დარჩა. თუმცა ტერმინის Streckform მოხმარების სფერო დროთა განმავლობაში სულ უფრო შემოიფარგლა სტილისტიკით, ტერმინმა Funktionsverbgefüge კი თითქმის საყოველთაო აღიარება ჰპოვა.

უფრო ნაკლები ცნობები მოიპოვება ტერმინთან Schwellform დაკავშირებით, თუმცა სავარაუდოა, რომ ამ აღნიშვნაშიც ის დამოკიდებულება ჩანს ენობრივი მოვლენისადმი, რაც ტერმინში Streckform, ე. ი. აქაც იგრძნობა ნორმატიული სტილისტიკის გავლენა. ამ ორივე ტერმინს თან ახლავს schwellen, strecken ზმნების კონოტაცია, რაც მოუხერხებლობის, გართულებისა და ხელოვნურობის ასოციაციას იწვევს.

გარდა ზემოხსენებული ტერმინებისა შესიტყვებების აღსანიშნავად მეცნიერთა მიერ სხვადასხვა ტერმინი გამოიყენებოდა, რომლებიც ასევე ვერ დამკვიდრდნენ გერმანისტიკულ ენათმეცნიერებაში, თუმცა თითოეული მათგანი თავისთავად საინტერესოა. ესა თუ ის მეცნიერი რომელიმე კონკრეტული ტერმინის გამოყენებისას ამა თუ იმ ნიუანსს უსვამს ხაზს იმის მიხედვით, თუ ამ მრავალწახნაგოვანი ენობრივი მოვლენის რომელი ნიშან-თვისებაა მისთვის მთავარი და შესიტყვების არსის გამომხატველი.

ტერმინებში stehende analytische Verbalverbindungen, feste Verbalverbindungen და analytische Verbalverbindungen [შდრ. 18:15; 19:157; 13:22) შესიტყვების ზმნური კომპონენტია წინა პლანზე წამოწეული და მთელი შესიტყვება ზმნური პოზიციიდან არის სახელდებული, არსებით ნიშნად მიჩნეულია ამ ენობრივი ერთეულის ანალიზური ფორმა და სიმყარე.

სხვაგვარი ხედვა ჩანს ტერმინში nominale Umschreibung, რომელიც კარლჰაინც დანიელსმა გამოიყენა 1963 წელს. იგი ზმნური შინაარსის არსებითი სახელით პერიფრაზირებაზე ამახვილებს ყურადღებას და ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების მოჭარბებას გერმანული ენის განვითარების ტენდენციის – ნომინალიზაციისაკენ სწრაფვის, არსებითი სახელებით აზროვნების ნიშნად განიხილავს. ამგვარად, ეს ტერმინი ცხადყოფს, რომ შესიტყვება არსებითი სახელის პოზიციიდან არის დანახული.

აღნიშნულ ტერმინთა გარდა გვხვდება ასევე დასახელება: einfache phraseologische Verbindungen [შდრ: 11: 273].

პეტერ ფონ პოლენცი შეეცადა, კვლევის შედეგებით ადრეულ ეტაპზე, სიცხადე შეეტანა ისეთ ტერმინებში, როგორებიცაა Nominalisierungsverbgefüge, Nominalisierungsverb (NVG, NV). ფუნქციურზმნიან შესიტყვებებად ცნობილ მთელს ჰეტეგონულ სფეროს, მისი აზრით,

თავდაპირველად უნდა ეწოდოს Nominalisierungsverbgefüge და მასში მონაწილე ზმნას შესაბამისად – Nominalisierungsverb. მის ქვეჯგუფად უნდა განიხილებოდეს Funktionsverbgefüge და Funktionsverb. პოლენცის აზრით, თუ Nominalisierungsverbgefüge მარტივი შემასმენლებისაგან მხოლოდ სტილისტიკურ-პრაგმატული უპირატესობით გამოირჩევა, ფუნქციურ ზმნებს მთელი ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების მნიშვნელობაში შეაქვთ სისტემური სემანტიკური წვლილი [16].

ქართველი გერმანისტები ეყრდნობიან გერმანული კვლევის ტრადიციას, იყენებენ ტერმინს „Funktionsverbgefüge“ და ამ გერმანული ტერმინის ქართულ თარგმანს. ვიოლა ფურცელაძესთან ვხვდებით ტერმინს „ფუნქციურ ზმნიანი შენაერთი“, ლუც გიოცესა და ერნეს ჰესს-ლუტიხის გრამატიკის ქართულ ვარიანტში გვხვდება ტერმინები „Funktionsverbgefüge“ და „ფუნქციურზმნიანი შესიტყვება“. იგივენაირად იყენებს ამ ტერმინებს მარინა ანდრაზაშვილი [შდრ. 3; 1].

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას: ფუნქციურზმნიანი შესიტყვების მრავალპლანიანობის, მორფოლოგიური, სტრუქტურული, სემანტიკური თავისებურებების გათვალისწინებით, სხვადასხვა პერსპექტივიდან ხდება მათი დანახვა. შესაბამისად, შესიტყვებათა დეფინიციებში სხვადასხვა ასპექტი გამოდის წინა პლანზე.

ფუნქციურზმნიან შესიტყვებებთან დაკავშირებული ტერმინოლოგიური მრავალფეროვნება ასევე ენობრივი მოვლენის კომპლექსურ ხასიათთანაა დაკავშირებული. შესიტყვებების აღსანიშნავად გერმანულ ენათმეცნიერებაში სხვადასხვა ტერმინია დაფიქსირებული. ამ ტერმინოლოგიურ სიჭრელეში ასახულია საკვლევი ობიექტის მრავალსახეობა და მკვლევართა განსხვავებული ხედვა. ესა თუ ის ტერმინი აჩვენებს, თუ რა პოზიციიდან განიხილავს მკვლევარი პრობლემას. სხვადასხვა ტერმინი ეხება მთელ სფეროს ან ფოკუსირდება გარკვეულ ქვეჯგუფზე. ყველა ზემოთ მოყვანილი დასახელება გამოიყენება ერთი და იმავე ენობრივი მოვლენის აღსანიშნავად, მაგრამ ისინი არ ფარავენ ერთმანეთს და მათ ქვეშ ნაგულისხმევი შესიტყვებები განსხვავდებიან რაოდენობით, სრუქტურულ-სემანტიკური თავისებურებებით, ხმარების სიხშირით.

ჩვენთვის მისაღებია ენგელენისეული ტერმინი Funktionsverbgefüge (ფუნქციურზმნიანი შესიტყვება). ეს ტერმინი ხაზს უსვამს ენობრივი მოვლენის სტრუქტურულ თავისებურებას, ამასთან მიანიშნებს შესიტყვების ზმნური კომპონენტის მნიშვნელოვან თავისებურებაზე, რომ იგი ფუნქციური სიტყვაა. ზმნური პერსპექტივიდან ენობრივი ფენომენის, შესიტყვებათა მთელი კლასის სახელდება ხაზს უსვამს, რომ სწორედ ზმნაა შესიტყვების სტრუქტურული ცენტრი, ამ სისტემური მოვლენის არსებობის საფუძველი.

ლიტერატურა:

1. ანდრაზაშვილი, მარინა (2007): გერმანული ენის გრამატიკა. ოთხ წიგნად. ტ. I. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
2. გიოცე, ლუც / ვ. ბ. ჰესს-ლუტიხი (2006): გერმანული ენის გრამატიკა. ენის სისტემა და ენის გამოყენება. გამომცემლობა „იოანე პეტრიწი“. თბილისი.
3. ფურცელაძე, ვიოლა (2001): გერმანული ენის პრაქტიკული გრამატიკა, ტ. I. გამომცემლობა „Alma Mater“. თბილისი.
4. Bußmann, Hadumond (Hrsg.). (1990): Lexikon der Sprachwissenschaft. Alfred Kröner Verlag. Stuttgart.

5. Daniels, Karlheinz (1963): Substantivierungstendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. Nominaler Ausbau des verbalen Denkkreises. Sprache und Gemeinschaft. Studien / Band III. Pädagogischer Verlag Schwann. Düsseldorf.
6. Duden (2006): Die Grammatik. Band 4. Dudenverlag. Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich.
7. Engelen, Bernhard (1968): Zum System der Funktionsverbgefüge. In: Wirkendes Wort. Deutsches Sprachschaffen in Lehre und Leben. Pädagogischer Verlag Schwann. Düsseldorf. 289-303.
8. Glück Helmuth / Rödel, Michale (Hrsg.) (2016): Metzler Lexikon Sprache. Verlag J. B. Metzler. Stuttgart.
9. Guttmacher, Karla (1980): Die Stellung der Funktionsverbgefüge im deutschen Verbsystem. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors des Wissenschaftszweiges an der Gesellschaftswissenschaftlichen Fakultät des wissenschaftlichen Rates der Friedrich-schiller-Universität Jena. Vorgelegt von Karla Guttmacher. Geboren am 16.7.1942 in Jena. Tag der Verleihung des Doktorgrades: 15.12.80
10. Heidolph, Karl Erich / Flämig Walter / Motsch, Wolfgang 1981: Grundzüge einer deutschen Grammatik. Akademie-Verlag. Berlin.
11. Helbig, Gerhard (1979): Probleme der Beschreibung von Funktionsverbgefügen im Deutschen. In: Deutsch als Fremdsprache 16, 273-285.
12. Heringer, Hans Jürgen (1968): Die Opposition von „kommen“ und „bringen“ als Funktionsverben. Untersuchungen zur grammatischen Wertigkeit und Aktionsart. Sprache der Gegenwart, Schriften des Instituts für deutsche Sprache in Mannheim, Band III. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.
13. Kabatnik, Susanne (2020): Leistungen von Funktionsverbgefügen im Text. Eine korpusbasierte quantitativ-qualitative Untersuchung am Beispiel des Deutschen und des Polnischen. Narr. Tübingen.
14. Kamber, Alain (2008): Funktionsverbgefüge _ empirisch. Eine korpusbasierte Untersuchung zu den nominalen Prädikaten des Deutschen. Reihe germanistische Linguiistik 281. Tübingen: Max Niemeier Verlag.
15. Kolb, Herbert (1962): Sprache des Veranlassens. Über analytische Kausativbildungen im modernen Deutsch. In: Sprache im technischen Zeitalter 5. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart.
16. Polenz, Peter von (1963): Funktionsverben im heutigen Deutsch. Sprache in der rationalisierten Welt. Beihefte zur Zeitschrift „Wirkendes Wort“. Pädagogischer Verlag Schwann. Düsseldorf.
17. Polenz, Peter von (1987): Funktionsverben, Funktionsverbgefüge und Verwandtes. Vorschläge zur satzsemantischen Lexikographie. In: Zeitschrift für germanistische Linguiistik. Deutsche Sprache in Gegenwart und Geschichte 15. 169-189.
18. Rösch, Olga (1994): Untersuchungen zu passivwertigen Funktionsverbgefügen im Deutschen der Gegenwart. Ein Beitrag der funktionalen Valenzgrammatik. Beiträge zur germanistischen Sprachwissenschaft. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
19. Starke, Günter (1975): Zum Einfluß von Funktionsverbgefügen auf den Satzbau im Deutschen. In: Deutsch als Fremdsprache 12. 157-163.